

Kasvututkimus ja Suomen kriisi - jatkokeskustelua

VEIKKO REINIKAINEN

Tarkastelin Kansantaloudellisen aikakauskirjan niteessä 3/1994 *Matti Pohjolan* virkaanastujaisesityksen ongelmallisia piirteitä. Vastineessaan Pohjola myönsi ihmettelyni monessa suhteessa aiheelliseksi katsoen kuitenkin samalla että Suomen kriisin syyt ovat "syvemmällä kuin Reinikainen esittää". Hänen oma analyysinsä edustaa kuitenkin yhä pelkkää empirismää vailla kunnollisia teoriakytkentöjä. Aiheen yleisen merkityksen vuoksi on keskustelua mielestäni syytä vielä jatkaa. Lisähuomiota ansaitsevia osakysymyksiä ovat ainakin seuraavat.

1 Pohjola totesi että hän ei ole kohdannut yhtään kasvututkimusta jonka mukaan Suomi olisi menestynyt hyvin, "kun kontrolloidaan kasvua selittävät tekijät" (s. 376). Eikö kasvua olisi tarkasteltava ensisijaisesti sellaisenaan pyrkimättä tähän ns. kontrollointiin? Tällöin Suomen saavutus on tosiasiaa hyvä, sekä toisen maailmansodan jälkeisen Golden Age -vaiheen osalta että pitemmällä tähtäyksellä (esim. *Maddison* 1991, *World Development Report*, *Hjerppe* 1989, *Vartia - Ylä-Anttila* 1992). Suomen ongelmana on nimenomaan viime vuosien kehitys jonka taustalla on taas koko 1980-luvun epätasapainoinen kasvu. Ulkoisia vertauskohtia löytyy, mutta niitä ovat lähinnä Ruotsi ja Espanja, eivät Costa Rica, Turkki jne. joihin Pohjola viittasi.

2 Havainto Suomen erityisestä pääomanintensiiteistä on kyllä kiinnostava, mutta se on tuttu myös kansainvälisen talouden julkaisuista (esim. *Husted-Melvin* 1993). Jos keskustelua halutaan

viedä pitemmälle ei asiaan liittyvää käsitteellistä ja teoreettista problematiikkaa voida unohtaa. Kun Pohjola viittaa niin mielellään *Joan Robinsoniin* ja yleensä cambridgelaiisten ajatteluun, ihmettelen, mihin hän unohtaa pääomaa koskevan Cambridge-kiistan. Joan Robinson ei pitänyt pääoman määrää argumenttina käytävää tuotantofunktio tarkastelua ollenkaan mielekkäänä (vrt. *Kyläheiko* 1979). Pääomapohjainen teoretisointi muodostuu herkästi kehäpäätelyksi. Pääoma ja tulo kuuluvat joka tapauksessa aina kiinteästi yhteen. Ellei ole tuloa, ei ole pääomaakaan vaan sijoitukset ovat silloin menettäneet pääomaomaisuutensa. Näinhän Suomessa tapahtuikin - pääoman "määrää" (arvoa) on karsittu kovalla kädellä. Tulovirta oli pääoman uskottua arvoa ajatellen liian vähäinen. - Kriisi johtui siis siitä, että hyvin monet päätöksentekijät pettyivät odotuksissaan. Tämä onkin jokaisen syvän talouskriisin perusselitys. On kovin yksinkertaista puhua vain pääoman määrästä, ikään kuin se olisi homogeenista massaa. Kehityksen on oltava myös rakenteellisesti tasapainoista expectational equilibrium -mielessä.*

3 Pohjola arvosteli käsitystäni, että kilpailukykyä on riittävästi jos pystytään ylläpitämään sekä sisäistä että ulkoista tasapainoa. Kommenttini tavoitteena oli kritiikoida Pohjolan perin yksioikois-

* Tätä ajateltiin kun Turun kauppakorkeakoulussa käynnistettiin jo 1980-luvulla monitieteinen, mm. SITRA:n tukema kiinteistötalouden tutkimus.

ta käsitystä, että kilpailukyvyin mittana käytetään kauppa- tai vaihtotaseen tasapainoa. Väite että "Neuvostoliitto lienee ollut Reinikaisen määrittelemällä tavalla kilpailukykyinen", merkitsee outoa sekoilua kun Neuvostoliitossa ei ylipäänsä käytetty sitä markkinaohjausta jonka avainkäsitteisiin kilpailukyky kuuluu.

Avoimessa taloudessa on luonnollisesti ajateltava sekä pääoman että työn intressejä. Pohjola ilmeisesti ajattelee, että avoimen sektorin kannattavuuden turvaaminen on liian pääomakeskeistä politiikkaa. Työn asemaa ei kuitenkaan voida turvata niin, että kannattavuudesta ei välitetä vaan jos pääoma on kansainvälisesti liikkuvaa, myös työ tarvitsisi vastaavaa turvajärjestelyä. Työnkin olisi tarvittaessa voitava liikkua kansainvälisestikin, jos kotimainen talouskehitys ei sitä tyydytä. Tämä onkin nykyisen integraatiovaiheen keskeisiä taustatekijöitä. Talouspolitiikan yhteydessä olisi ylipäänsä voitava kaiken aikaa syvällisemmin ajatella myös yleisempiä Good Society -kriteerejä kuin mekanistisessa Social Engineering -taloustieteessä on tyypillistä²

4 Ihmettelen yhä Pohjolan korkonäkemystä, mm. väitettä että "kotimaiseen korkotasoon voivat suomalaiset päättäjät kuitenkin vaikuttaa...". Voivatko? Ehkäpä suomalaiset voivat vaikuttaa vain niihin tekijöihin jotka vaikuttavat korkotasoon, ei niinkään itse korkoon? On turha korostaa erityisesti ulkomaista korkotasoa kun pääomalle asettaa nyt uudenlaisia tehokkuusvaatimuksia nimenomaan kotimainen markkinaehtoinen koronmuodostus jonka oloissa negatiivinen reaalikorko ei enää ole mahdollinen. Ei ole kysymys vain pääoman kansainvälisestä liikkuvuudesta vaan siitä, että myös sisäisesti on otettu pitkä harppaus kohti markkinataloutta.

5 Omassa kommentissani (Reinikainen 1994) esitin, että korkeaa pääomaintensiteettiä ihmeteltäessä on kiinnitettävä huomiota myös työn ja pääoman suhteelliseen hintaan. Tätä näkemystä Pohjo-

la piti - aivan oikeutetusti - neoklassisena. Itse hän tukeutuu jälkekeynesiläiseen selitystapaan, joka väheksyy talousteorian mikroperusteiden merkitystä, yrittäen kääntää kehitystä takaisin ricardolaisen perinteen suuntaan.

Uusklassisen tarkastelun Pohjola pyrki torjumaan väittämällä, että sen johtopäätökset ovat voimassa vain olettaessa tuotannon määrä vakioiseksi (m. a. s. 376). Näin ei suinkaan ole laita vaan uusklassista selitystä voidaan tulkita myös evolutorisesti, reaaliajassa tapahtuvaa kehitystä ajatellen. Talouden reaalisia ominaisuuksia (*factor endowment*) vastaamaton hintasuhte johtaa talouden epätasapainoisen kehityksen tielle, siten että sekä työllisyyden että kansantulon taso muodostuu yhä epätyydyttävämmäksi. Tällöin uusklassista perusselitystä on kyllä kehitettävä taloudenpitäjien odotusten muodostumista painottavaan suuntaan ja myös yksioikoisesta jatkuvan substituution olettamuksesta on luovuttava. Palaan tähän myöhemmin erikseen.

Tämä tuotantotaloudellinen lähestymistapa tarjoaa talouden alityöllisyystaipumukselle kolme selitystä. Virheellisen työ/pääomahintasuhteen vaikutuksesta käytetään taloudessa ensinnäkin tarpeettoman pääomaintensivisiä tuotantomenetelmiä. Virheellinen hintasuhte vaikeuttaa toisaalta erityisesti työntensivisten toimialojen kehitystä. Kolmantena vaikutuksena on se, että tekninen kehitys painottuu liiaksi prosessi-innovaatioiden suuntaan tuotekehittelyn kustannuksella.

Näistä ongelmista on voitava keskustella ilman, että heti aletaan puhua "koneensarkijämenteliteetista". Toisin kuin Pohjola väittää, korostaa talouden tila nyt juuri kasvuteoriaan kytketyn uusklassisen tuotantoteorian merkitystä. Talouspoliittisesti on työn ja pääoman hintasuhteessa luonnollisesti kysymys erityisesti palkkasidonnaisista sivukustannuksista. Sosiaaliturvaa tarvitaan, mutta sen rahoitustapaa olisi muutettava.

Lopuksi

Oli sinänsä ikävää ryhtyä riepottelemaan arvostetun tutkijan käsityksiä, mutta toisaalta se oli asian

² Viittaan tässä suhteessa pian ilmestyvään *Martti Vihannon* itävaltalaista traditiota edustavaan väitöskirjaan (*Vihanto* 1994).

merkitystä ajatellen mielestäni välttämätöntä. Tämän keskustelun taustalla on myös eräitä yleisempiä näkemyseroja, joita on syytä avoimesti korostaa.

Pohjola arvioi kansantalouden kehitystä mielestäni liian yksioikoisesti työelämässä vahvoilla olevien ihmisten reaali-palkkatavoitteiden näkökulmasta. Koko nykyisen kriisin perusluonne pyrkii tällöin unohtumaan eikä siihen, miten huipputyöttömyys syntyi, tosiasiaa kiinnitetä asianmukaista huomiota. Itse korostan enemmän työllisyyttä ja vähemmän tuottavuutta ja työssä vahvoilla olevien intressejä.

Näyttää siltä, että Pohjola suhtautuu niin kriittisesti markkinatalouteen, että hän ei jaksa olla kiinnostunut siitä, miten markkinasignaalit, erityisesti suhteelliset hinnat, tosiasiaa ohjaavat talouskehitystä. Näin myös markkinamekanismin toimivuusongelmien rakentava tarkastelu jää suorittamatta. Itse katson että kriisistä voidaan irtautua juuri markkinataloudellisen sopeutumisen ja yrittäjyyden renessanssin avulla talousjärjestelmän luonnetta mullistamatta.

Pohjolan kritiikki perustuu vahvasti empiirisiin tutkimuksiin. Mielestäni on ilmeistä, että makroluonteisen, ulkokohtaisesti havainnoivan tutkimuksen merkitys on tämän aiheen yhteydessä varsin rajoitettu. Talouskehitystä on liberaalin järjestyksen ja jatkuvan evoluution oloissa tarkasteltava analyytisesti, markkinaprosessin ja myös mikrokäyttäytymisen ymmärtämiseen pyrkien. Ei riitä, että todetaan se, mikä on havaittavissa vaan on yritettävä ymmärtää myös ilmiöiden luonne. Tätä ei pelkkää havaintoja ja korrelaatioita korostettaessa huomoida.

Näiden kriittisten huomautusten vastapainona viittaen toisaalta aikaisempiin positiivisiin kom-

mentteihini. Siihen, että pääoman käyttö on Suomessa ollut tehontonta, on todella syytä kiinnittää tähänastista enemmän huomiota. On kuitenkin muistettava, että elämme avoimessa markkinataloudessa, jossa hinnat ohjaavat kehitystä.

Kirjallisuus

- Hjerpe, Riitta (1989): *The Finnish Economy 1860-1985. Growth and Structural Change. Studies on Finland's Economic Growth XIII.* Helsinki.
- Husted, Steven - Melvin, Michael (1993): *International Economics.* Second edition. New York.
- Kyläheiko, Kalevi (1979): Arviointeja Cambridgekiistan vaikutuksista talousteoriana. *Lisensiaatintutkimus Turun kauppakorkeakoulussa.* Turku.
- Maddison, Angus (1991): *Dynamic Forces in Capitalist Development. A Long-Run Comparative View.* Oxford.
- Pohjola, Matti (1994): Suomen kriisi ja kasvututkimus - vastine Reinikaiselle. *Kansantaloudellinen Aikakauskirja 3/1994.*
- Reinikainen, Veikko (1994): Suomen kriisi ja kasvututkimus - avoimen talouden näkökulma. *Kansantaloudellinen Aikakauskirja 3/1994.*
- Vartia, Pentti - Ylä-Anttila, Pekka (1992): *Kansantalous 2017.* ETLA B80. Helsinki.
- Vihanto, Martti (1994): *Discovering a Good Society through Evolution and Design.* Studies in Austrian Economics. Ilmestyy Turun kauppakorkeakoulun väitöskirjasarjassa 1994. *World Development Report.* Published by the World Bank. Eri vuosilta (1978 -).